

Jobb-e a sminkelt női vezető a kettős villamoson? - avagy maszkulinitás és femininitás a munkában és a megjelenésben

Orbán Kata

SZTE BTK Kognitív- és Neuropszichológia Tanszék

Témavezető: Jagodics Balázs

Amikor valaki egy állásra jelentkezik, akkor gyakran figyelembe veszik a nemét is. Az emberek biológiai neme alapján rendelünk hozzájuk tulajdonságokat, preferenciákat és potenciálokat. Ezek adják a nemi sztereotípiákat (Reskin és Bielby, 2005). Vannak munkahelyek, melyek egyik nemet előnyben részesítik egyes munkákra, de vannak olyanok is, akik statisztikai alapon diszkriminálnak, a nemet használva termelékenységi előrejelzőként. A statisztikai diszkrimináció gyakran a nemi sztereotípiákra épül. Olyanokra, mint hogy a férfiak racionálisak, a nők pedig érzelmesek, és ezért például egy vezetői pozícióra inkább férfiakat alkalmaznak (Kanter, 1977, idézi Reskin és Bielby, 2005). Vannak átható, rendkívül egységes különbségek mind a férfiaknak, mind a nőknek tulajdonított személyiségjegyekben. Kutatások szerint a tipikus nő gyengéd, kedves és passzív, míg a tipikus férfi kemény, agresszív és asszertív (McKee és Sheriffs, 1957). Ezek a sztereotípiák továbbá munkahelyeken gyakran úgy is megjelennek, hogy a férfiakat léptetik elő, belőlük lesznek vezetők. Ez annak köszönhető, hogy gyakran úgy gondolják, a siker nem függő tulajdonságokat igényel (Hull & Umansky, 1997).

Egy személy megjelenése információkkal szolgál a neméről, koráról, kultúrájáról, osztályáról, szociális szerepéről, csoporthoz tartozásáról, személyiségéről, attitűdjeiről és érzéseiről is (Argyle, 1975). A sminkelés egy nők által használt eszköz, hogy befolyásolják a megjelenésüket, és ezáltal fizikai vonzerejüket is (Cox és Glick, 1986). Dion, Berscheid és Walster (1972) szerint a vonzónak talált személyeket jobban kezelik, mint a kevésbé vonzónak találtakat. A vonzó emberekhez pozitívabb tulajdonságokat rendelnek, mint például intelligencia, boldogság, extravertió (Dion et al., 1972).

Graham és Jouhar (1983) szerint a sminkhasználat egy erős és könnyű módszer arra, hogy a megjelenésünket és az ezáltal küldött üzeneteket megváltoztassuk. Például: egy kutatásban 85 egyetemista nőnek mutattak képeket

egy modelltől erős vagy átlagos mennyiségű sminkben, illetve smink nélkül. Majd ezeket kellett értékelniük vonzóság, femininitás, temperamentum, személyiség és moralitás mentén. Nem volt szignifikáns különbség a temperamentumot és a személyiségjegyeket illetően. Viszont a smink szignifikáns különbséget okozott a vonzóság, femininitás és moralitás mentén, ezen tulajdonságokat magasabbra értékelték átlagosan (Workman & Johnson, 1991). Nash et al. (2006) kutatásában nők fotóit kellett megítélnie a résztvevőknek, akiket két csoportra osztottak, így egy-egy arcot valaki sminkben, valaki pedig anélkül látott. Azokat a nőket, akik sminket viseltek, egészségesebbnek és magabiztosabbnak tartották, illetve nagyobb jövedelemszerzési lehetőségeket és magasabb presztízzsel járó állásokat képzeltek hozzájuk, mint azok, akik ugyanazt az arcot smink nélkül látták.

Azok a kutatások pedig, melyek az arcszőrzet hatására fókuszáltak, azt az eredményt találták, hogy a szakállas férfiakat általában pozitívabbnak ítélik, mint a szakállal nem rendelkezőket. A szakállas férfiakat műveltebbnek, intelligensebbnek, kíváncsiabbnak, őszintébbnek, nagylelkűbbnek, nyitottabbnak, maszkulinabbnak, extrovertáltabbnak tartották és magasabb státuszt társítottak hozzá (Reed és Blunk, 1990). Pellegrini (1973, idézi Reed és Blunk, 1990) az arcszőrzet hatását négy kondícióban vizsgálta: teljes arcszőrzet, kecskeszakáll, bajusz és teljesen borotvált. Az arcszőrzetes férfiakat kedvezőbben értékelték maszkulinitás, érettség, vonzóság, dominancia, önbizalom, non-konformitás, bátorság és szorgalom terén. Az arcszőrzet hatását nemcsak a vonzóság és személyiségjegyek tükrében vizsgálták, hanem munkavállalás terén is. Shannon és Stark (2003) kutatásukban egyetemistákat kértek meg arra, hogy kilenc ugyanannyira képzett férfi életrajzát pontozzák, és válasszák ki, kit alkalmaznának. Az életrajzokhoz fotó is volt rendelve, mely két dimenzió mentén különbözhetett egymástól, az arcszőrzet meglétében és vonzóságban. Azt találták, hogy a vonzóság szignifikánsan befolyásolta az értékelését az önéletrajzoknak, azonban a kiválasztásra nem hatott szignifikánsan. Az arcszőrzetnek nem volt szignifikáns hatása egyikre sem.

Kutatásom céljából a megjelenés és a munka viszonyának feltérképezését választottam, melyekhez a szakirodalom alapján is megállapítható, hogy mindkét esetben erőteljes nemi sztereotípiák társulnak. Ezeknek az együttes befolyásoló erejét szerettem volna feltárni.

A szakirodalom és saját feltételezéseim alapján 3 hipotézist állítottam:

1. A sztereotípiáknak megfelelően a látott képek nemétől függően különbségek lesznek a munkák szerinti értékelésben. A képek nemének

és a munka nemi típusosságának megfelelően azon esetekben, amikor ezek egyezők, magasabb státuszt ítélne a jelentkezőnek.

2. A válaszolók nemétől függően különbségek lesznek a preferenciákban és értékelésekben. Feltételezem, hogy magasabb preferencia lesz jellemző a nők esetében a férfi arcok iránt arcszörzettel, a férfiak esetében pedig a női arcok iránt a sminkben.

3. A válaszolók preferenciát mutatnak az önmagukhoz hasonlóbbnak vélt arcok iránt. Így tehát a gyakran sminkelő nők inkább a sminkelt képet választják, illetve az arcszörzettel rendelkező férfiak az azzal szintén rendelkező férfiak képei iránt mutatnak szimpátiát.

Módszerek

A vizsgálati személyek kiválasztása kényelmi mintavétellel történt. A kutatásban 201 fő vett részt, ebből 150 nő és 51 férfi. A minta 14–59 ($M = 24,1$ év, $SD = 8,32$ év, $M_{\text{nők}} = 24,27$ év, $SD_n = 9,03$ év, $M_{\text{férfiak}} = 23,62$ év, $SD_f = 5,77$ év) éves korúakból áll. A kísérleti személyeket előzetesen tájékoztattam a vizsgálatról és a rájuk vonatkozó információkról. Az etikai szabályokat figyelembe véve hajtottam végre a vizsgálatot.

A vizsgálatban egy demográfia adatokat (nem, kor, foglalkozás és lakhely) felvevő rövid kérdéssor, egy sminkelési és borotválkozási szokásokra vonatkozó kérdés megválaszolása mellett a kitöltőknek 14 darab fényképpárost kellett értékelniük szimpátia, férfiasság, nőiesség és elérhető státusz mentén, illetve a képpárokból az egyik fotót kellett kiválasztaniuk. A sminkelésre vonatkozóan gyakoriságra és a használt termékekre, míg borotválkozási szokásoknál az arcszörzet jellegére és ápolására, illetve annak gyakoriságára kérdeztem rá. A képpárok közül 7 női, 7 pedig férfi arcot ábrázolt. A női képpárok egyik felén a női arc smink nélkül, míg a másik felén ugyanaz az arc sminkben volt látható. Illetve a férfi arcokat ábrázoló képpárok egyik felén arcszörzet nélkül, a másik felén pedig arcszörzettel volt található. A női arcoknál minden esetben ugyanaz a minőségű és mennyiségű smink szerepelt az arcokon, és férfi arcok esetében is ugyanaz az arcszörzet ugyanakkora mértékű erősséggel szerepelt, elkerülve ezáltal a különbségek okozta torzítást. A képpárok közül az egyik fotó kiválasztása azon kérdés mentén történt, hogy a kutatásban résztvevő személy az adott arcot egy adott álláshoz milyen formában tudná jobban elképzelni. Az állások kiválasztása a KSH 2016-os statisztikája alapján történt, két férfiakban felülreprezentált állást (villamosvezető, építészmérnök), két nőket által felülreprezentált állást (tanár, HR-es), két hasonló férfi-női létszámmal

rendelkező állást (felszolgáló, ingatlanügynök) és a munkanélküliséget választottam ki. Minden állás kétszer fordult elő egy női és egy férfi arcnál.

Az adatfelvételt egy pilot előzte meg. Ebben a pilotban húsz darab fotópár volt található (10 férfi, 10 női) a már említett 6 foglalkozás valamelyikével vagy a munkanélküli opcióban. A pilot során minden kép szerepelt minden foglalkozással legalább egyszer. A pilotban résztvevők a képeket szimpátia, férfiaság, nőiesség és elérhető státusz mentén pontozták, emellett választaniuk kellett a fényképpárokból egy fotót. A résztvevőknek még válaszolniuk kellett arra a kérdésre, hogy ismerős-e számukra az arc, illetve, hogy eszükbe jut-e róla valami. Mivel hat olyan arc volt, melyet többen is jelöltek, ezeket kivontam a végleges ingeranyagból, és a maradék tizennégy archoz random módon osztottam el a hét lehetséges változót úgy, hogy ezek kétszer szerepeljenek, egyszer női arccal és egyszer férfivel.

Eredmények

Első hipotézisem, miszerint a sztereotípiáknak megfelelően a látott képek nemétől függően különbségek lesznek a munkák szerinti értékelésben, részben igazolódott. Ennek teszteléséhez elsősorban a státuszbeli különbségeket vizsgáltam meg. Ehhez független mintás t-próbát alkalmaztam. Szignifikáns különbséget találtam a következő állások esetében a különböző neműeknek tulajdonított státuszok között: építészmérnök ($t(400) = -3,58, p < 0,001, M_n = 7,75, SD_n = 1,78, M_f = 8,34, SD_f = 1,51$), tanár ($t(400) = -4,84, p < 0,001, M_n = 6,4, SD_n = 1,94, M_f = 7,31, SD_f = 1,79$), HR-es ($t(400) = -3,73, p < 0,001, M_n = 7,31, SD_n = 1,94, M_f = 7,99, SD_f = 1,64$) és felszolgáló ($t(400) = 8,72, p < 0,001, M_n = 7,15, SD_n = 1,95, M_f = 5,4, SD_f = 2,06$). A villamosvezetői állás esetében a különbség nem szignifikáns ($t(400) = 0,59, p = 0,55, M_n = 6,86, SD_n = 1,74, M_f = 6,75, SD_f = 1,94$), ám ebben az esetben magasabb a női jelentkezőnek átlagosan becsült státusz. Az ingatlanügynöki állás esetében sem kaptam szignifikáns különbséget ($t(400) = 1,09, p = 0,27, M_n = 7,25, SD_n = 1,79, M_f = 7,06, SD_f = 1,75$).

Második hipotézisem szerint feltételeztem, hogy magasabb preferencia lesz jellemző a nők esetében a férfi arcok iránt arcszörzettel, a férfiak esetében pedig a női arcok iránt sminkben. Hipotézisem tesztelésére független mintás t-próbát alkalmaztam. Ez a hipotézisem részben igazolódott. A női arcok esetében szignifikáns különbség ($t(199) = -2,68, p = 0,008$) van a két nem preferenciája között, és a férfiak ($M = 2,49, SD = 1,64$) átlagosan többször választottak sminkelt fotót, mint a nők ($M = 1,8, SD = 1,54$). A férfi arcokat illetően, bár a nők ($M =$

3,34, $SD = 1,63$) átlagpontszáma magasabb volt, mint a férfiaké ($M = 3,23$, $SD = 1,83$), nem találtam szignifikáns különbséget ($t(199) = 0,4$, $p = 0,68$).

Harmadik hipotézisem szerint a válaszolók preferenciát mutatnak az önmagukhoz hasonlóbbnak vélt arcok iránt. A hipotézisem tesztelésére egyszempontos varianciaanalízist használtam, és szignifikáns különbséget ($F(2, 198) = 20,83$, $p < 0,001$) találtam. Azon személyek, akik nem sminkelnek vagy nem rendelkeznek arcszőrzettel ($M = 4,08$, $SD = 1,93$), átlagosan többször választottak olyan fotót, ahol a képen lévő személy sem rendelkezik sminkkel vagy arcszőrzettel, mint azok, akik ritkán sminkelnek/borostásak ($M = 2,66$, $SD = 1,89$) vagy gyakran sminkelnek/szakállal ($M = 1,77$, $SD = 1,49$) rendelkeznek.

Megvitatás

Első hipotézisem szerint a sztereotípiáknak megfelelően a látott képek nemétől függően különbségek lesznek a munkák szerinti értékelésben. A képek nemének és a munka nemi típusosságának megfelelően azon esetekben, amikor ezek egyezők, magasabb státuszt ítélnék a jelentkezőnek. A kapott eredmények alapján azt mondhatom, hogy különbségek találhatóak, ám nem minden esetben a várt sztereotíp irányban. E szemszögből az ingatlanügynök és az építészmérnök mint foglalkozás felel csak meg a várt eredményeknek, mivel az ingatlanügynökség semlegesként igazolódott, az építészmérnökség pedig férfiasként. Bár a villamosvezetők esetében pont az ellenkező eredmény született az elvárásokhoz képest (a nők átlagpontszáma a magasabb), az eredmény mégsem szignifikáns. Ellenben a tanár és HR-es feminin állásként szerepeltek, ám kutatásom eredményei alapján úgy tűnik, hogy a szakmában meglévő női felülreprezentáltság nem vonzza magával a nők által elérhető magasabb státuszt. Ez azért is lehetséges, mert egy tanári pozícióban a státuszban történő feljebbjutás csúcsát az iskolaigazgatóság jelenti, melyhez az emberek könnyebben társítanak olyan maszkulin jegyeket, mint dominancia, versengés, erő, hatalom (Neff és Terry–Schmitt, 2002). A felszolgálók esetében jelent meg azonban szignifikánsan magasabb státusz a női jelölt részéről. Ez azért is lehetséges, mert az emberek gyakran úgy gondolják, a vonzósággal jobban előrehaladhat az ember, és egy vonzónak talált női felszolgáló hamarabb kaphat magasabb borraivalót, ezáltal esetleg a későbbiekben kiemeltebb munkaidőt (azon időszakokat, mikor esetlegesen tehetősebb vendégek érkeznek, vagy csak többen látogatják a vendéglátóegységet). Így pedig szépen lassan relatíve magasabb státuszba kerülhet az esetlegesen hasonlóan vonzó férfi felszolgálóval szemben, akinek sem a nők, sem a férfiak nem adnak akkora borraivalót.

Második hipotézisem szerint magasabb preferencia lesz jellemző a nők esetében a férfi arcok iránt arcszőrzzel, a férfiak esetében pedig a női arcok iránt a sminkben. Ezen előzetes elvárásom csak a női arcok esetében igazolódott. Így az mondható, hogy a férfiak inkább preferálják a femininebb külsőt, amit egy smink okozhat. Míg férfi arcok esetében nem az arcszőrzzet jelenléte a fő behatárolója a preferenciáknak. Ezt okozhatja az is, hogy a kor változásával másabb jellegű arcszőrzzetek (borosta, szakáll, kecskeszakáll) vagy pont borotváltság az aktuális preferenciának jobban megfelelő. Emellett a divat változásával alakul az elfogadott külső is. Mack és Rainey (1990) azt találták, hogy a jólápolat jelentkezőket választják inkább a hasonlóan jólképzett, de kevésbé ápoltnak tűnő jelölttel szemben. Ez megjelenik például Észak-Amerikában is, ahol az üzleti világban amatőrnek találják az arcszőrzzet viselését (De Souza et al., 2003). Az arcszőrzzet és a smink kérdésére azért is lehetett különböző a kitöltők értékelése, mert az arcszőrzzet jelenléte egy sokkal természetesebbnek mondható dolog, míg a smink használatával sokszor természetellenesen is megváltoztatható a megjelenés.

Harmadik hipotézisem szerint a válaszolók preferenciát mutatnak az önmagukhoz hasonlóbbnak vélt arcok iránt. Ezen hipotézisemnél, bár a különbség szignifikáns a csoportok között, mégsem a sminkelő és arcszőrzzetes személyek választják gyakrabban a hozzájuk hasonlókat, hanem azok, akik nem sminkelnek vagy nem rendelkeznek arcszőrzzel. Lehetséges, hogy azok a személyek, akik szeretik a saját külsejüket is változtatni, rugalmasabbak a mások megjelenését illetően, mint azok, akik – bár lehetnek ugyanolyan ápoltnak – saját külsejüket illetően is szilárdabbak az elképzeléseik. Ezen hipotézis esetén felmerül az egyenetlen csoporteloszlás is, hiszen a 150 női kitöltő közül 20 fő egyáltalán nem, 25 fő csak ritkán és 105 fő gyakran sminkel, míg az 51 férfi kitöltő közül 4 főnek nincs arcszőrzzete, 34 fő borostával rendelkezik és 13 főnek szakálla van. Így lehetséges, hogy ha a csoportlétszámok kiegyenlítettebbek lennének, más tendenciákat mutatnának az eredmények.

Kutatásomnak több kritikailag gyenge pontját is meg lehet említeni. Először is a már említett egyenetlen csoporteloszlások, melyek a kényelmi mintavételből adódóan keletkeztek. Mind a nem, a kor és az arcápolási szokások változók mentén jobban kontrollált későbbi kutatás érdekes különbségeket találhat a jelen vizsgálatban leírt eredményekhez képest. Kutatásom kritikájaként nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a felhasznált női és férfi arcok egy foglalkozás részéről sem mutattak hasonlóságot. A jövőben ez alapján indokolt lehetne, ha ugyanazon kiinduló arcból elkészítenének egy femininebb és egy

maszkulinabb vonásokkal rendelkező arcot, majd ezeket módosítanák a kutatásban is használt módon. Illetve a kép–foglalkozás kereszthatás kizárásához szükséges lenne, hogy random módon kapcsolódjanak össze a képek az állásokkal, ezáltal nagymintán a különbségek eltűnnének. Esetlegesen kritikaként még felmerülhetne, hogy kutatásomban csak kaukázusi személyek arcai láthatóak, ám ennek egyetlen oka, hogy Magyarországon a kitöltők nagyobb valószínűséggel találkoznak fehérbőrű személyekkel, és emiatt elkerülendőnek tartottam, hogy más faktorok (például: különböző rasszokkal szembeni előítéletek) is befolyásolják az értékelést. Továbbá a munkahelytalálást megkönnyíthetné vagy megváltoztathatná, ha ismernénk a kiválasztás háttérfolyamatait, és akár már úgy jelentkezhetnének a személyek egy állásra, hogy van egy elképzelésük a munka típusához mérten. A jövőben érdemesnek találom a kutatás oly módon történő megismétlését, amiben a laikus csoport értékelését egy szakértői csoport pontjaival hasonlítanák össze, így még pontosabb eredményeket kapva a külső és a munka típusának kölcsönhatásáról.

Irodalomjegyzék

- Argyle, M. (1975). *Bodily communication*. Oxford, England: International Universities Press.
- Cox, C. L., & Glick, W. H. (1986). Resume evaluations and cosmetics use: When more is not better. *Sex Roles*, **14**(1–2), 51–58.
- De Souza, A. A. L., Baião, V. B. U., & Otta, E. (2003). Perception of men's personal qualities and prospect of employment as a function of facial hair. *Psychological reports*, **92**(1), 201-208.
- Dion, K., Berscheid, E., & Walster, E. (1972). What is beautiful is good. *Journal of Personality and Social Psychology*, **24**, 285-290.
- Graham, J., & Jouhar, A. (1983). The importance of cosmetics in the psychology of appearance. *International Journal of Dermatology*, **22**, 153-156.
- Hull, R. P., & Umansky, P. H. (1997). An examination of gender stereotyping as an explanation for vertical job segregation in public accounting. *Accounting, Organizations and Society*, **22**(6), 507-528.
- Kanter, R. M. (1977). Men and Women of the Corporation. *New York: Basic* *Kanter Men and Women of the Corporation 1977*. In: Reskin, B. F., & Bielby, D. D. (2005). A sociological perspective on gender and career outcomes. *Journal of Economic Perspectives*, **19**(1), 71-86.
- Mack, D., & Rainey, P. (1990). Female applicants' grooming and personnel selection. *Journal of Social Behavior and Personality*, **5**, 399-407.
- McKee, J. P., and Sheriffs, A. C. (1957). "The Differential Evaluation of Males and Females." *Journal of Personality* **25**, 356-71.
- Nash, R., Fieldman, G., Hussey, T., Lévêque, J. L., & Pineau, P. (2006). Cosmetics: They influence more than Caucasian female facial attractiveness. *Journal of Applied Social Psychology*, **36**(2), 493-504.

*Orbán Kata: Jobb-e a sminkelt női vezető a kettős villamoson? - avagy
maszkulinitás és femininitás a munkában és a megjelenésben*

- Neff K. D. & Terry-Schmitt L. N. (2002). Youths' attributions for power-related gender differences: nature, nurture, or God?. *Cognitive Development*, **17**(2), 1185-1202.
- Pellegrini, R. J. (1973). Impressions of the male personality as a function of beardedness. *Psychology*, **10**, 29-33. In: J. Reed & E. M. Blunk (1990). The influence of facial hair on impression formation. *Social Behavior and Personality: an international journal*, **18**(1), 169-175.
- Reed, J., & Blunk, E. M. (1990). The influence of facial hair on impression formation. *Social Behavior and Personality: an international journal*, **18**(1), 169-175.
- Reskin, B. F., & Bielby, D. D. (2005). A sociological perspective on gender and career outcomes. *Journal of Economic Perspectives*, **19**(1), 71-86.
- Shannon, M. L., & Stark, C. P. (2003). The influence of physical appearance on personnel selection. *Social Behavior and Personality: an international journal*, **31**(6), 613-623.
- Workman, J. E., & Johnson, K. K. (1991). The role of cosmetics in impression formation. *Clothing and Textiles Research Journal*, **10**(1), 63-67.